

THE
LUTHERAN
WORLD
FEDERATION

A Communion
of Churches

**„Alguses oli Sõna“ (Jh 1:1):
Piibli koht luterliku osaduse elus
Luterliku hermeneutika uurimusdokument**

Luterlik Maailmaliit – kirikute osadus 2016

Sisukord

Eessõna <i>Martin Junge</i>	2
1. Sissejuhatus: Piibel ja selle tõlgendamine kui luterlike kirikute tähelepanu kese	3
2. Mida tähendab <i>sola scriptura</i> ? Piibli lugemine luterliku reformatsiooni valguses	8
2.1. Lutheri piiblikäsitlus ja eksegees	8
2.2. <i>Sola scriptura</i> ja kiriku traditsioon	9
2.3. Mõistmise paradoks: ilmutus ja tõlgendus	10
3. Piibli tõlgendamise probleemid tänapäeval	10
3.1. Piibli kontekstuaalne tõlgendamine kultuuride paljususe olukorras	11
3.2. Jätkuv tõlkimine	11
3.3. Jumala Sõna ajaloolis-kriitiline lugemine	11
3.4. Piibel kui raamat, milles kirjeldatakse kokkupuuteid elava Jumalaga	12
3.5. Kirik kui Piibli „kõlakoda”	12
3.6. Üldise ja konkreetse vaheline pinge	13
3.7. Metodoloogilised kaalutlused: erinevad hermeneutilised spiraalid	13
4. Piibli lugemise ja mõistmise võimalused 21. Sajandil	14
4.1. Ühisosa	14
4.2. Tähenduste paljusus	14
4.3. Rahvusvahelised mõttevahetused	15
4.4. Luterluse kaubamärk	16
5. Soovitused	16
Rakkerühm	17
<i>Eestikeelse esmailmumise andmed</i>	17
<i>Luterliku Maailmaliidu (LML) peasekretär õp dr Martin Junge ja LML-i lühitutvustus</i>	18

Eessõna

Martin Junge

Viimasel neljal aastal on tehtud suurt tööd piiblihermeneutikat käsitleva uurimisdokumendi koostamiseks. Seoses 2017. aastal tähistatava reformatsiooni 500. aastapäevaga soovis luterlik osadus pöörduda uuesti oma teoloogiliste juurte ja identiteedi juurde. Reformatsiooni tuumaks oli Jumala Sõna vägevuse taasavastamine ning reformatsiooni elujõud tulenes Kristuse päästetöö keskse koha rõhutamisest uutes tõlgendustes.

Ometi peame meile antud Pühakirja üle rõõmu tundes ühtlasi tõdema, et meie vahel on pingeid seoses küsimusega, kuidas seda lugeda ja milliseid tähendusi sellele eri kontekstides anda. Sellekohase hermeneutilise töö tegemiseks tulid kokku luterlikud ja oikumeenilised teoloogid osaduse kõigist piirkondadest, et lugeda valitud piiblitekste reformatsiooni tõlgendustraditsioonide valguses ning püüda leida vastuseid kohalikele ja üleilmsetele probleemidele.

Kõnealuse protsessi tulemused on avaldatud kolmes köites (neljas on koostamisel)¹ ning selle pikema ja põhjalikuma töö õppetunnid on kokku võetud käesolevas avalduses, mida Luterliku Maailmaliidu (LML) osadus saab edaspidi kasutada. Avalduse teises osas on esitatud luterliku piiblihermeneutika peamised põhimõtted, kirjeldatakse luterliku piiblit lugemise ja kiriku traditsioonide elavat vahekorda ning juhitakse tähelepanu Pühakirja tõlgendamise tähtsusele reformaatorite käsitluses. Kolmandas osas arutletakse mõnede probleemide üle, millega luterlik osadus tänapäeval Piiblit lugedes kokku puutub, ning neljandas osas uuritakse ühisest piibliuurimisest luterlikule osadusele tõusvat kasu. Viimases osas esitatakse LML-i osadusele mõned soovitusel Pühakirja lugemise ja tõlgendamise kaudu toimuva jätkuva vastastikuse õppimise ja ühise tunnistamise kohta.

LML-i nõukogu võttis hermeneutikaavalduse vastu 2016. aasta juunis Wittenbergis toimunud koosolekul ning esitas ühtlasi kaks soovitusel. Esiteks soovitati dokumenti liikmeskirikutele uurimiseks ja tegutsemiseks, et kirikud asuksid eri tasanditel kriitiliselt tegelema oma tõlgendamisülesannetega. Teiseks ergutas nõukogu liikmeskirikuid ja LML-i peakorterit lähtuma dokumendi põhielementidest reformatsiooni 500. aastapäevale pühendatud ürituste kavandamisel. Reformatsiooni aastapäeva tähistades ei saa silmist kaotada selle piibellikku pärandit.

Seega soovitan teil käesoleva uurimisdokumendiga tutvuda ning õhutan osadust ja kõiki kristlasi, kes tähistavad reformatsiooni aastapäeva, pühendumata oma usus ja elus uue innuga Piibli allikatele.

1. Sissejuhatus: Piibel ja selle tõlgendamine kui luterlike kirikute tähelepanu kese

(1) Reformatsiooni 500. aastapäeva tähistamine 2017. aastal sunnib luterlikku osadust tagasi pöörduma oma teoloogiliste juurte ja identiteedi juurde. Seda tehes tuleb vältimatult keskenduda Piiblile. Kõik kirikud ja ilmalik maailm teavad, et just Piibli ja selle tõlgendamise rõhutamine oli üks reformatsiooni suuri panuseid ristiusu ja ühiskonna heaks. Reformatsioon, mille sümboolseks alguspunktiks oli Lutheri 95 teesi avaldamine 1517. aasta oktoobris, juhtis taas tähelepanu Piiblile kui kõigi inimeste elu ja kiriku õpetuse allikale. Luterlusele eriomast arusaama kirikust ja kristlikust elust ei ole võimalik mõista, võtmata arvesse Piibli ja piiblitekstide tõlgendamise printsiipide kesket kohta. Oluline on ka see, et just reformatsiooni ajal muutus Piibel üldiselt kättesaadavaks. See tõlgiti kohalikesse keeltesse ja trükitud väljaandeid müüdi taskukohase hinnaga. Eesmärk oli võimaldada inimestel ise Piiblit lugeda, mille eelduseks oli omakorda reformatsiooniaegne püüd luua sellist haridussüsteemi, mis varustaks noori piiblitekstide lugemiseks ja asjatundlikuks tõlgendamiseks vajalike oskustega. Selline rõhuasetus andis

¹ Praeguseks (aastal 2017) on ka neljas köide ilmunud – *toim.*

paljudele kristlastele julgust teha ise järeldusi selle kohta, mida ütleb Jumala tahe ja Sõna nende isikliku ja ühiselu kohta kirikus ja ühiskonnas.

(2) LML kasutab 2017. aastal tähistatavat reformatsiooni 500. aastapäeva kui võimalust rõhutada Piibli ülimalt tähtsust kiriku ja iga kristlase elu jaoks. Piibel esitab meie maailmale suunatud Jumala Sõna kui elu sõna, mis kõnetab kõiki inimesi, keda vaevab mitmesugune süütunne ja ohustavad elu pisendavad ja surmani viivad jõud. Piibel on kiriku ainus Pühakiri; see on kiriku õpetuste ja tavade keskne allikas ja norm. Luterliku identiteedi jaoks on oluline, et usu aluseks on Pühakirja tunnistus. Pühakirja taolist tähtsust kristlike tavade jaoks rõhutatakse näiteks juba Lutheri 1517. aasta 95 teesi esimeses ja teises teesis:

Kui meie Issand ja õpetaja Jeesus Kristus ütles „Parandage meelt”, tahtis ta, et kogu usklike elu oleks meelearandus. Seda ütelist ei tule mõista sakramentaalse meelearanduse kohta käivana – ehk pihi ja hüvituse tähenduses, mida võimaldavad preestrid. (LW 31, 25)

(3) Juba siit on näha, kuidas Luther kritiseeris ühte kiriku tava Piibli alusel, et näidata, kuidas oleks kohasem käituda. Hiljem võeti see püüd rajada kõik kiriku õpetuste ja tavade määratlused Pühakirjale kokku ladinakeelse väljendiga *sola scriptura* (ainult Pühakiri). See väljend ei ole suunatud otseselt kiriku traditsioonide vastu, vaid selle vastu, kui Pühakirja ei kasutata kiriku elus ja otsustusprotsessides enam sõltumatu ja kriitilise suunanäitajana. Seega tulenes *sola scriptura* põhimõttest raske ülesanne juurutada kirikus Pühakirja valgel enesekriitilist hoiakut. See hõlmab ka luterlike kirikute pidevat kohustust analüüsida kriitiliselt seda, kuidas nad Piiblit kasutavad ja tõlgendavad: kas nad järgivad üksnes Pühakirja ja selles endas sisalduvaid lugemise ja mõistmise printsiipe või allutavad Pühakirja välistele mõistetele ja printsiipidele.

(4) Seega tulenevad Piibli otsustavast tähtsusest kiriku jaoks hermeneutilised küsimused. Luther lähtus oma käsituses kolmest kesksest hermeneutilisest printsiibist, mille ülesanne oli säilitada Pühakirja vabadust, hoida ära selle allutamist erinevatele inimlikele huvidele ning tagada, et see vahendaks vaba Jumala Sõna kõigile inimestele: 1) Pühakirja autonoomne ehtsus (Pühakirja autoriteedi tagatis on ainult Pühakiri ise); 2) Pühakiri kui ise ennast seletav tekst (ühte kirjakohta saab mõista Piibli teiste kirjakohtade põhjal ning Jeesuse Kristuse kui Piibli põhiteema valguses); 3) Pühakirja selgus (Pühakirja põhiline päästesõnum on täiesti ühemõtteline, kuigi teatud kirjakohti võib olla keeruline mõista). Nende hermeneutiliste printsiipide kaasabil on väljend *sola scriptura* muutunud luterlike kirikute identiteedi tunnuseks. Luterlased on veendunud, et nende pääste tõsikindluse aluseks on Pühakiri, mis väljendab kahtlemata Jumala töotust ja tahet meie jaoks. Luterliku käsituse kohaselt on meie pääste kohta selget sõnumit esitav Pühakiri seetõttu ka kiriku ühtsuse alus.

(5) Kogu maailma luterlased väärtustavad Piiblit kõrgelt. Ent see ei tähenda, et luterlikes kirikutes ei toimuks Piibli ja selle tõlgendamise kohta mingeid väitlusi. Luterlikus osaduses on tänapäevalgi erimeelsusi Pühakirja õige tõlgendamise küsimustes ning selles, mida see igas konkreetses olukorras tähendab. Sellised erimeelsused puudutasid 20. sajandil muu hulgas järgmisi teemasid:

- rahvuse või rassi tähtsus kiriku jaoks (Natsi-Saksamaa antisemitism, Lõuna-Aafrika Vabariigi apartheid);
- naiste ordineerimine;

- seksuaalsusega seotud küsimused.

(6) Nendes vastuoludes on kõigi seisukohtade pooldajad väitnud, et Piibel on just nende poolel. Nende sõnul saavad nad oma vaateid põhjendada piibliviidetega ning Piibel lausa kohustab neid oma seisukohale kindlaks jääma. Mõnes vastuolulises küsimuses on luterlik osaduskond jõudnud ühisele seisukohale (nt rassismi ja rahvusliku eksklusivismi hukkamõistmine). See on saavutatud piiblitekstide ühise lugemise ja arutamisega, et jõuda ühise piiblimõistmiseni. Teistes vastuolulistes küsimustes on enamik luterliku osaduse kirikuid lõpuks teinud otsuse ühe variandi kasuks, vaatamata Piibli enda vastuolulistele sõnastustele (näiteks naiste ordineerimise teemal räägib 1Kr 11:2–11 vastu kirjakohtadele 1Kr 14:34–35 ja 1Tm 2:12–15). See sai võimalikuks tänu Piibli vastavate kirjakohtade ühisele lugemisele ja arutamisele, mille tulemusena jõuti kokkuleppele ka vaidlusaluste tekstide tõlgendamises. Mõne vastuolulise teema puhul (nt homoseksuaalsus) kõnelused veel jätkuvad. Sel põhjusel on asjaomastes kirikutes neil teemadel tehtud otsuste üle tuliselt debateeritud. Järelikult ei ole vastavate piiblitekstide ühise lugemise ja arutamise protsess veel lõpule jõudnud ei kirikutes ega ka LML-is.

(7) See tähelepanek juhib meie mõtted asjaolule, et Piibli tõlgendamine on olemuslikult kontekstuaalne. Mõne vastuolulise teema puhul on selge, et vastavate piiblitekstide tõlgendust mõjutavad tugevalt ühiskondlik-kultuurilised tegurid ja arusaamad. LML-i kui kirikute ülemaailmse osaduse jaoks on eriti keeruline ülesanne eristada, millal on vaja jõuda vastuolulisi küsimusi käsitlevate tekstide suhtes ühisele arusaamale ja millal on võimalik erinevatele seisukohtadele jäädes edasi elada.

(8) Selle tulemusena on ülemaailmses luterlikus osaduses tekkinud terve rida avatud küsimusi. Kuna need peituvad varjatult peaaegu kõigi väitluste ja erimeelsuste taga, tuleb need otseselt vaatluse alla võtta.

- Kuidas me Piiblit loeme? Kuidas me seda tõlgendame?
- Kuidas inspireerib ja suunab Piibli lugemine kiriku debatte ja otsuseid?
- Kuidas jõuda Piibli sõnade tähenduse suhtes konsensusele?
- Milliseid aspekte ja meetodilisi reegleid tuleb Piibli vastutustundlikul lugemisel arvesse võtta?
- Kuidas mõjutab ajaloolis-kriitiline piibliuurimine Piibli tänapäevast tõlgendamist kirikutes?
- Millist juhendamist ja suunamist võime Piibli lugemisest oodata?
- Kas erinevad (kultuurilised, ühiskondlikud jne) kontekstid võivad esile kutsuda või isegi nõuda erinevaid teoloogilisi piiblitõlgendusi?
- Kuidas toime tulla üksmeelset nõustumist eeldavate usulausete ja erinevaid vastuseid võimaldavate adiafooride erinevusega?
- Kas on võimalik esitada õigustatud piiblikriitikat Piibli alusel (nt Lutheri kriitika Jaakobuse kirja kohta, milles ta kasutas Pauluse argumente), ja kui on, siis kuidas seda teha?

(9) Nendele küsimustele vastamiseks algatas LML ülemaailmses luterlikus osaduses luterliku hermeneutika uurimise protsessi, mis toimus aastatel 2011–2016. See uuel interdistsiplinaarsel meetodikal põhinev tõeliselt rahvus- ja kultuuridevaheline uurimisprotsess tõi kokku eksegeete, religiooniloolasi, reformatsiooniuurijaid, süstemaatilisi teolooge ja teolooge kõigist LML-i

piirkondadest. Protsessi käigus peeti neli konverentsi, millest igäühel keskenduti põhjalikumalt ühele piibliraamatule: Nairobi, Keenia (2011, Johannese evangeelium); Eisenach, Saksamaa (2013, Psalmid); Chicago, USA (2014, Matteuse evangeelium); Aarhus, Taani (2015, Pauluse kirjad). Nimetatud konverentside tulemused on avaldatud või avaldatakse peagi.²

(10) Esimesel konverentsil käsitleti Johannese evangeeliumi. Johannese evangeeliumist alustati põhjusel, et sooviti keskenduda rohkem piiblitõlgenduse metoodika aspektidele ning selgitada üldist teoloogilise hermeneutika käsitust. Esimesel konverentsil peetud arutelud aitasid sõnastada Piibli tõlgendamise seotud küsimusi ja vaatenurki. Ilmnes, et Piibli lugemisel ja tõlgendamisel tuleb eristada erinevaid olukordi ja kontekste: Piibli lugemine omal käel, piiblitekstide kasutamine jumalateenistusel, piibliteksti tõlgendamine jutluses või piiblitunnis, piiblitekstide kasutamine kiriku väitlustes ja otsustes, akadeemiline eksegees, Piibli kasutamine õpetuslike või moraalküsimuste lahendamiseks jne. Kõigi nende olukordadega seostuvad oma eripärased hermeneutilised probleemid. Samuti selgus, et seoses Piibli lugemise ja tõlgendamise erinevate tavade maailma eri paigus on võimatu sõnastada piiblitekstide lugemise ja tõlgendamise ühtseid reegleid. Konverentsil tekkis selge mulje kontekstuaalsete tõlgenduste mitmekesisusest, mida tugevdasid veelgi erinevad arvamused traditsiooniliste luterlike usutunnistuskirjade, näiteks „Konkordiaaraamatu” (või eriti Augsburgi usutunnistuse), rolli kohta. Mõne arvamuse kohaselt tuleb usutunnistuskirju käsitleda Piibli tõlgendamise rangete õpetuslike suunistena, samas kui teiste hinnangul tähendaks see Pühakirja kohatut allutamist ühel kindlal ajal ja kindlas kontekstis sõnastatud õpetustele. Nende meelet oleks usutunnistuskirjade liigne rõhutamine vastuolus ka „Konkordiaaraamatu” enda eristusega esmase autoriteedi (Pühakiri) ja teisese autoriteedi (usutunnistuskirjad) vahel, mis näitab usutunnistuskirjades endis sisalduvat iseenda kehtivuse piirangut võrreldes Pühakirjaga. Lisaks sellele esmasele fundamentaalsele probleemile sõnastati konverentsil mõned avatud küsimused, mis on olulised kõigi luterlike kirikute jaoks:

- Kuidas teha nii, et lisaks Pühakirja ustavale tõlgendamisele oleksid meie kogudused ja kirikud ühtlasi evangeeliumi elavaks tõlgenduseks ümbritsevate inimeste jaoks?
- Kuidas käituda vastutustundlikult selliste Piibli kirjakohtade tõlgendamisel ja tutvustamisel, mida me tajume mitte üksnes ebaselge ja raskena, vaid ka solvava ja rõhuvana?
- Kuidas mõjutab meid ümbritsev kontekst Pühakirja lugemist? Kuidas aitab Pühakiri meie konteksti selgitada ja kriitiliselt hinnata?
- Kuidas saavad need inimesed, kes teisi Pühakirja lugemisel juhendavad, aidata neil saada ja jääda ustavaks ja küpseks piiblitõlgendajaks ilma oma tõlgendust peale surumata?
- Milline on Püha Vaimu roll Piibli tõlgendamise protsessis teksti, tõlgendaja ja konteksti kõrval?
- Kui tähtsad on kohalikud traditsioonid? Kas kohalikud (vaimulikud ja ilmalikud) traditsioonid mõjutavad meie teoloogilist tööd ja piiblitekstide tõlgendamist? Kui jah, siis kuidas?
- Kuidas vältida jutlustamisel ja kateheesis Piiblit tõlgendades juudivaenulikke tõlgendusi?
- Mida on luterlikul hermeneutikal õppida teiste kristlike traditsioonide tõlgenduste varamust ja mida saab ta ise sellese panustada?

² Praeguseks on kõik avaldatud – *toim.*

(11) Teine konverents toimus Saksamaal Eisenachis, kõigest jalutuskäigu kaugusel Wartburgi linnusest, kus Luther tõlkis Uut Testamenti. Sellel keskenduti psalmidele ning see aitas selgitada mõningaid esimesel konverentsil tõstatatud küsimusi. Siin olid abiks ka mõned ettekanded muu konfessionaalse taustaga esinejalt. Ühiselt psalme lugedes ja tõlgendades ning nende hermeneutika üle arutledes õppisid osalejad nägema nii kontekstide paljusust kui ka inimkogemuse ühisosa. Elu paradokside üldnimlik iseloom ilmneb eriti selgelt kaebepsalmides, sest need paradoksid puudutavad kõiki inimesi, olenemata kontekstist. Samuti ilmneb inimeseks olemise kontekstiülene ühisosa ka muudest psalmidest. Seega aitab psalmide ühine lugemine inimese olukorda sügavamalt mõista. Eri paigust pärit luterlaste jaoks on ühine ka Martin Lutheri kogemus, mille järgi psalmid aitavad süvendada ja laiendada meie arusaama Jeesus Kristusest. Jeesus Kristuses näeme inimeseks olemist Jumala kohalolu tingimustes. Sellegipoolest saab psalme lugeda ja tõlgendada ka kindlast kontekstist lähtudes, et leida nende abil vastuseid poliitilistele, majanduslikele, kultuurilistele ja religioossetele olukordadele ja probleemidele. Selleks, et seostada inimeseks olemise ühtset käsitust ja kirjeldust erinevate kontekstuaalsete reaktsioonidega Piibli tekstidele, on vaja pidevat tõlgendamist. Veel üks teiselt konverentsilt kaasa võetud oluline teadmine oli tõdemus, et psalmide kasutamine Uues Testamendis aitab oluliselt tugevdada Vana ja Uue Testamendi ühtsust.

(12) Ameerika Ühendriikides Chicagos peetud kolmandal konverentsil keskenduti Matteuse evangeeliumile. Kuna selles Uue Testamendi raamatus rõhutatakse tugevalt seadust, sundis see osalejaid taas tegelema Uue ja Vana Testamendi tugeva seosega ning innustas mõtlema seaduse rolli, käsituse ja tõlgendamise üle Piiblis, luteri kirikutes ja luterlikus teoloogias. Ühe teemana uuriti konverentsil ka seda, mida tähendab Lutheri nõue eelistada „sõnasõnalist” tõlgendust „spirituaalsele” tõlgendusele, eriti näiteks Mäejutluse puhul. Jättes selle teksti väljakutsuvad küsimused spirituaalsesse keelde ümber panemata, ei läinud Luther lihtsama tõlgenduse teed. Selle asemel sundis nende „antiteeside” sõnasõnaline tähendus teda otsima uusi kontseptuaalseid eristusi, mis omakorda mõjutas arusaama õigest ja täiuslikust kristlikust elust. Taas kord sai selgeks, et piiblitekstides käsitletavaid põhilisi inimeseks olemise olukordi saab kirjeldada kontekstiülelalt. Seega viib piiblitekstide ühine kultuuriülene lugemine ja tõlgendamine osalejaid sügavamale kokkupuuteni nende konkreetse elu ja tõelusega.

(13) Neljas konverents toimus Taanis Aarhusis ja sellel keskenduti Pauluse kirjadele. Erilist tähelepanu pöörati evangeeliumi rollile, käsitusele ja tõlgendusele Piiblis, luteri kirikutes ja luterlikus teoloogias. Mõned Pauluse juutlikust taustast lähtuvad teadlased lähevad koguni nii kaugele, et rõhutavad seaduse tunnustamist Pauluse kirjutistes ning kritiseerivad selle alusel luterlikku õigeksmõistuõpetust. Luterlik hermeneutika peab sellele seisukohale kriitiliselt vastama, et mitte loobuda luterliku traditsiooni ja õpetuse eriomasest tunnusest, mis rõhutab usu soterioloogilist tähendust. Konverentsi põhjalike ettekannete põhjal sai selgeks, et arutelu seaduse ja evangeeliumi vahekorra kohta Pauluse kirjades ja luterlikus õpetuses saab viljakalt edasi arendada nii, et selgitatakse teoloogiliselt traditsiooni ja Pühakirja hermeneutika rolli Pauluse ja Lutheri kirikuõpetuses. Lisaks sellele, et Aarhusi konverents aitas selgemalt mõista kõigi tõlgenduste mitmekesisest kontekstuaalsust, kujunes seal ka arusaam, et ühine erinevate kontekstide taju loob uusi, värskeid ja ergutavaid võimalusi Piibli lugemiseks ja tõlgendamiseks.

(14) Kirjeldatud protsessist välja nopitud ja käesolevas avalduses esitatud järeldused on mõeldud LML-i osadusele kasutamiseks. Teises osas on esitatud luterliku piiblihermeneutika peamised

põhimõtted, kirjeldatakse luterliku piiblilugemise ja kiriku traditsioonide elavat vahekorda ning juhitakse tähelepanu Pühakirja tõlgendamise tähtsusele reformaatorite käsitluses. Kolmandas osas arutletakse mõnede raskuste üle, millega luterlik osadus tänapäeval Piiblit lugedes kokku puutub. Neljandas osas vaadeldakse neid paljulubavaid võimalusi, mida ühine piiblilugemine luterlikule osadusele pakub. Viiendas, kokkuvõttes osas esitatakse LML-i osadusele mõned soovituselised Pühakirja lugemise ja tõlgendamise kaudu toimuva jätkuva vastastikuse õppimise ja ühise tunnistamise protsessi kohta.

2. Mida tähendab *sola scriptura*?

Piibli lugemine luterliku reformatsiooni valguses

2.1. Lutheri piiblikäsitlus ja eksegees

(15) Luther oli veendunud, et 1) Piibel ise ilmutab oma tegelikku tähendust; 2) on usaldusväärne, sest Jumala tahet ja tegusid ilmutades omistab see ise endale autoriteedi; ning 3) selles ilmutatu annab meile piisavad teadmised Jumala ja tema päästetöö kohta ning kindluse, et me oleme päästetud.

(16) Seetõttu oli Luther juba varakult vastu keskaegsele arusaamale „Pühakirja neljakordsest tähendusest”, milles eeldati lisaks „sõnasõnalisele tähendusele” ka kolme liiki „allegoorilist tähendust”: Piibli igal sõnal pidi olema varjatud eetiline, kiriklik ja eshatoloogiline tähendus, mida saab selgitada tõlgendamise abil. Ent Lutheri järgi oli selline „allegooriline” tõlgendus meelevaldne ning sellega loeti teksti midagi sisse selle asemel, et lasta tekstil endal rääkida. Seega seadis Luther esikohale „sõnasõnalise tähenduse”.

(17) Ent Lutheri jaoks ei ole „sõnasõnaline tähendus” samaväärne teksti tähendusega selle algse ajaloolises kontekstis. Pigem tuleneb „sõnasõnaline tähendus” teksti funktsioonist, milleks on juhtida inimesi Kristuse juurde ja kutsuda esile usku Kristusesse: *was Christum treibet* („mis Kristuse poole sunnib”). Sama kehtib ka Vana Testamendi kohta: Luther loeb Vana Testamenti – selle „sõnasõnalises tähenduses” – kui tunnistust Kristusest või täpsemalt kui tunnistust kolmainu Jumalast, kes on Kristuses inimeseks saanud. See kinnitab Lutheri jaoks Vana ja Uue Testamendi ühtsust, millest järeldub, et Vana Testamenti loetakse Uue Testamendi valguses.

(18) Lutheri Piibel on eriline ja erineb kõigist muudest Piiblitest: see sisaldab kõiki Heebrea Piibli raamatuid, aga teises järjekorras. Sellest jäid välja raamatud, mis sisaldasid ainult Heebrea Piibli kreeka- ja ladinakeelses (ja Septuagintas (ja Vulgatas)). Luther nimetas neid apokrüüfideks ja avaldas need Vana Testamendi lisadena. Uues Testamendis muutis Luther raamatute järjekorda, paigutades Heebrea kirja ja Jaakobuse kirja – mõlemad olid tema arvates teoloogiliselt problemaatilised – koos Ilmutusraamatuga Piibli lõppu.

(19) Sellest nähtub, et Luther oli ilmselt valmis Pühakirja nimel Pühakirja kritiseerima või täpsemalt öeldes kritiseerima Pühakirja teatud osi mõnede teiste osade valguses, milles tema hinnangul oli esitatud Pühakirja põhisõnum. Näiteks seab ta Jaakobuse kirja sõnadele „usk ilma

tegudeta on surnud” vastukaaluks Pauluse veendumuse, et me oleme õigeks mõistetud ainult usu läbi, ilma tegudeta.

(20) Luther esitas mõned olulised hermeneutilised reeglid piiblitekstidega (mis mõnikord võivad olla vastuolulised või ebaselged) töötamiseks:

- Me ei peaks otsima Piibli igast sõnast tervikpilti. Näiteks Luther rõhutas, et kui Paulus ja Johannes keskenduvad armu ja usu tõe, siis Matteus rõhutab tegude tähtsust, eitamata sealjuures põhiideed ainult usu läbi õigeksmõistmisest.
- Seaduse ja evangeeliumi eristust tuleb kasutada esmase hermeneutilise põhimõttena. Oluline on mõista, et see eristus ei ole samaväärne Vana ja Uue Testamendi eristamisega. Luther ei väitnud, et Vana Testament on samaväärne seaduse ja Uus Testament evangeeliumiga. Ka Vana Testament sisaldab evangeeliumi ja Uus Testament sisaldab seadust. Luther ütles koguni, et üks ja sama tekst võib toimida seaduse või evangeeliumina olenevalt sellest, kas lugeja tajub selles nõuet või töotust. Ent Piibli põhisõnum on siiski Jumala päästvast armust rääkiv evangeelium. Seega saab suhtumist seaduse teksti kujundada ainult evangeeliumi valguses.
- Kahe riigi õpetus on ka hermeneutiliselt oluline. Luther väidab, et Piibel ei anna meile juhiseid, kuidas korraldada oma välist elu. See ei õpeta, kuidas juhtida riiki, kasvatada lapsi, ehitada maja, harida viljapõldu jne. Nii väidab Luther näiteks, et Mäejutluses ei pöörduta riigivõimu poole: riigivõim ei pea teist põske ette keerama. Kuna tema ülesanne on hoolitseda välise rahu ja õigluse eest, on tal õigus ja vahel isegi kohustus selle nimel vägivalda kasutada.

2.2. *Sola scriptura* ja kiriku traditsioon

(21) *Sola scriptura* põhimõttest tulenes kiriku õpetusautoriteedi piiramine. Täpsemalt muutis see kiriku õpetusautoriteedi allikat. Õpetuse õigsus ei tulenenud enam sellest, et kiriku ametikandjad olid selle heaks kiitnud, vaid õpetus oli õige siis (ja niivõrd), kui see väljendas õigesti Pühakirja. Seega on Pühakiri kiriku õpetuse kriteerium. Pühakirja lugemise tulemuseks võib olla ka vastuseis mõnele õpetusele.

(22) Ükski kiriklik autoriteet – ei paavst ega kirikukogu – ei saa võtta endale Pühakirja tõlgendamise ainuõigust. Nii paavstid kui ka kirikukogud võivad eksida ja ongi eksinud. See ei tähenda, et kiriku traditsioonid ja õpetused ei ole olulised, vaid üksnes seda, et nende autoriteeti piirab Pühakiri.

(23) Luther, ja veel enam Melanchthon, hindasid kiriku õpetustraditsiooni väga kõrgelt. Luther mainis oma 1545. aastal kirjutatud kuulsas tagasivaates reformatsioonile, et tal oli hea meel näha Piibli väljendi „Jumala õiglus” enda omaga kattuvat tõlgendust ka Augustinuse teoses „Vaimust ja kirjatähest”. Seega ei halvustanud ta kiriku traditsiooni, vaid pigem tervitas seda juhul, kui see toetas tema pühakirjatõlgendust. Ent ta tundis endas kohustust olla traditsioonile vastu siis, kui see oli vastuolus tema arusaamaga Pühakirja selgest tähendusest, näiteks kui armulaual anti veini ainult preestritele. Seega omistas ta kiriku traditsioonile teise järgu autoriteedi.

(24) Luterliku reformatsiooni käigus kujunes välja oma õpetuslik traditsioon: luterlikud usutunnistuskirjad. Neis usutunnistuskirjades kirjeldatakse ka nende enda suhet Pühakirjaga: neil on teisene autoriteet, samas kui Pühakirjal on esimese järgu autoriteet. Neis kirjeldatakse hermeneutilist ringi Pühakirja ja konfessionaalse traditsiooni vahel: usutunnistuskirjades tõlgendatakse Pühakirja ning ühtlasi tuleb neid analüüsida ja muuta Pühakirjast lähtuvalt. Seega aitavad usutunnistuskirjad ühelt poolt Pühakirja lugeda ning teiselt poolt tuleb neid hinnata Pühakirja valguses. See hermeneutiline ring jääb luterliku piiblilugemise jaoks alaliseks ülesandeks.

2.3. Mõistmise paradoks: ilmutus ja tõlgendus

(25) Reformaatorid olid veendunud, et Piibel ilmutab oma tõde ise. Tõdemus, et me ei suuda Piibli tõelist tähendust mõista oma vahendite ja pingutusega, vaid peame selle vastu võtma väljastpoolt üksnes armu läbi, on ainult usu läbi õigeksmõistmise õpetuse hermeneutiline järeldus.

(26) Sellegipoolest toonitasid reformaatorid, et oluline on õpetada inimesi Piiblit mõistma. Luterlikud teoloogid on alati rõhutanud vajadust Piiblit lugeda ja tõlgendada. Pole juhus, et piiblieksegeesi alaseid uuringuid on tehtud ja edasi arendatud suuresti just evangeelsetes kirikutes.

(27) Ilmutuse ja tõlgenduse pingevahetuse eeldab lugemisel teatud kindlat hoiakut. Luther kõneles palvest, meditatsioonist ja isiklikest heitlustest kui kolmest reeglist, mille järgi toimub õige ja ehe Pühakirja lugemine.

(28) Piibli mõistmist raskendab selles kajastuvate häälte paljusus ja mitmekesisus. Piiblis esitatud erinevate vaatenurkade tõttu on mõned autorid seisukohal, et õige ja vale tõlgenduse üle peab otsustama kiriklik autoriteet (näiteks Rotterdami Erasmus esitas Lutherile sellise vastuväite). Luther seevastu väitis, et Piibli põhisisu – õigeksmõistmine ainult usu läbi – on selge ja kooskõlaline ning väljendab selle rõõmusõnumi tõsikindlust: „Püha Vaim ei ole skeptik” (LW 33, 24). Seega peab Piibli erinevate tekstide tõlgendus lähtuma sellest keskest tõdemusest. Lutheri järgi seisneb Piibli kõigi osade tegelik tähendus selles, „mis Kristuse poole sunnib” (vt LW 35, 396).

(29) Hermeneutiline nõue näidata seda, „mis Kristuse poole sunnib”, eeldab tegelemist tõlgendamisega. Seetõttu ei sobi luterliku hermeneutikaga kokku „verbaalinspiratsiooni” idee (kujutlus, et Piibli iga sõna on Jumala inspireeritud või lausa vahetult dikteeritud), ehkki luterlikud teoloogid on seda korduvalt kaitsnud.

3. Piibli tõlgendamise probleemid tänapäeval

(30) Piiblit ei saa lugeda ilma tõlgendamata. Isegi kui me ei julge minna nii kaugemale nagu Luther ja muuta piibliiraamatute kaanonit, tegeleme lugemise käigus alati hermeneutikaga. Seega ei ole

küsimus selles, kas tõlgendada või mitte, vaid pigem: „Milline tõlgendus on tänapäeval kehtiv luterlik tõlgendus?” Sellest küsimusest kasvab välja rida mõttekohti, millest mõned on esitatud allpool edasiseks reflekteerimiseks.

3.1. Piibli kontekstuaalne tõlgendamine kultuuride paljususe olukorras

(31) Kui loeme mõnda Piibli perikoopt, teeme seda läbi kolmekordse läätse: esiteks loeme seda kui 21. sajandi kristlased (kellel on seetõttu olemas taustateadmised Vana ja Uue Testamendi kohta). Teiseks loeme seda kui luterlased (kellel on seetõttu taustateadmised Lutheri ja tema teoste kohta). Kolmandaks loeme seda kui kindla soo, vanuserühma, rahvuse, kultuuri ja haridustaseme esindajad, kes elavad maailma teatud paigas (ja on seetõttu hästi teadlikud sõjast ja terrorismist, poliitilistest rahutusest, rikkuse ja võimu ebavõrdsest jaotumisest ning ökoloogilistest ja muudest kriisidest). Kuna kõik need ja muud individuaalsed teemad on meis lugemise ajal olemas, erineb meie arusaam tekstist sellest, kuidas teised inimesed sama teksti näevad. Seega on Piibli tõlgendamine kultuuride paljususe olukorras rikastav kogemus, sest see võimaldab meil hinnata iseenda ja teiste tõlgendustes leiduvat väärtust ja eelarvamusi. Jumala Sõna võib meile küsimusi esitada ja meid liigutada meie asukohast olenemata.

(32) Selle piiblilugemise protsessi esimene etapp on teksti tõlkimine kohaliku keelde. Suure tõenäosusega on see etapp miski, mida me ise ei tee ja sageli isegi ei mõtle sellele, sest tavaliselt me lihtsalt loeme Piiblit emakeeles. Lugejad võivad endalt küsida, mida see tähendab. Kas teksti tuleb võtta sõnasõnaliselt või kujundlikult? Milline võiks olla selle teksti ajalooline taust ja kuidas seda üle kanda meie praegusesse olukorda? Lugejad võivad samuti küsida, kas see tekst on meie jaoks seadus või evangeelium. Kas see ütleb midagi selle olukorra kohta, milles me endid leiame? Kas teksti põhjal saab teha mingeid otsustamist suunavaid järeldusi, nt seksuaalsuse kohta? Järgnevates alaosades arutleme mõne tõlgendamisel tekkiva raskuse üle.

3.2. Jätkuv tõlkimine

(33) Lutheri küsimus, kuidas panna heebrea prohvet saksa keelt rääkima (nii et ta jääks ikka heebrea prohvetiks), on tuttav igale tõlkijale. Teisel tasandil tekib juba tõsisem küsimus, kuidas tõlkida mõisteid, mis põhinevad teistsugusel tegelikkusekäsitusel. Paljud taolised küsimused on seni vastuseta eeskätt seoses teemadega nagu eluetapid, kodu, perekond, seksuaalsuhted ja keha. Nende ja muude teemade puhul peab iga ustav tõlkija kaaluma, kui palju importida oma kultuuri võõrast (ja vanaaegset) maailmapilti. Evangeelium võib meieni jõuda teistsuguses rüüis kui Johannese või Pauluse ajal, Lutheri ajal või isegi meie enda nooruses.

3.3. Jumala Sõna ajaloolis-kriitiline lugemine

(34) Veel üheks takistuseks on Jumala Sõna ajalooline käsitus inimkultuuri produktina. Ajaloolis-kriitilise meetodi all peame silmas 18. sajandi piiblikesegeesis välja töötatud uurimisvahendeid,

mille eesmärk on tuua teksti kohta päevavalgele võimalikult palju ajaloolist teavet (nt tõenäoline kirjutamisaeg, päritolukoht, autor ning kasutatud kirjandusallikad ja materjalid). Kuigi Piiblis esinevad erinevad vaatenurgad ei jäänud tähelepanuta ka enne uusaega, on Piiblis kõlavate häälte paljusus tõusnud suurema tähelepanu alla just ajaloolise uurimistöö abiga. Samas on osa uurijaid viimastel aastakümnetel keskendunud ka tõlgendustele, milles rõhutatakse teksti kui kirjandusteose sõnumit, mis ei sõltu selle päritolust.

(35) Kuigi ajaloolis-kriitiline uurimine suurendas piibliteksti ja selle tõlgendajate vaheist ajaloolist distantsti, süvendas see ühtlasi arusaama Jumala Sõnast kui elavast jõust, mis kõnetab iga uut põlvkonda sellele põlvkonnale mõistetavas keeles. Paljudest raamatutest võib leida piiblisest kahekõnet, milles hilisemad autorid on kasutanud ja ümber sõnastanud varasemaid ilmutusi (seda on eriti hästi näha prohvetlike tekstide korpuses, vt nt Ho 1:2–2:15 ja seejärel Ho 2:16–3:5, aga ka mujal). Sellist teguviisi ei peetud varasema Jumala Sõna reetmiseks, vaid selle tähenduse ustavaks laiendamiseks.

3.4. Piibel kui raamat, milles kirjeldatakse kokkupuuteid elava Jumalaga

(36) Üks meie tõsisemaid ülesandeid on selgitada, mida meie jaoks tähendab see, et Piibel on „Jumala Sõna”. Lisaks tänapäeva ja vanaaja vahelise ajaloolise distantsti nähtavaks tegemisele muutis kriitiline käsitlusviis ka arusaama Piiblist kui Jumala Sõnast. Kuidas saab Piibli raamatutes veel näha tunnistust Jumala ilmutusest, kui need on inimkultuuri produktid? Kas me saame enam uskuda, et Jumal kõnetab meid Piibli tekstide ja nende tõlgenduse kaudu, kui ta ei ole neid ise dikteerinud? Kristlased annavad neile küsimustele väga erinevaid vastuseid: ühed eitavad sellist käsitust ning peavad Jumala sõnu otse üleskirjutajatele dikteerituks, samas kui teiste meelest on Piibel usust tunnistavate tekstide kogumik, mille eesmärk on usku tekitada, kujundada ja tugevdada; lisaks leidub hulk vahepealseid seisukohti. Need erinevused on sügavad ja neid ei tohiks kõrvale heita. Pigem tuleks rõõmustada selle üle, et meil on võimalik kuulda Jumala häält meie erinevate kogemuste kaudu ning erinevate üksteise ja maailma mõistmise viiside kaudu.

3.5. Kirik kui Piibli „kõlakoda”

(37) Meie kiriklikud kontekstid asetavad meie ette veel ühe proovikivi. Kuna luterlikud konfessioonid tunnustavad nii Heebreata Piiblit kui ka Uut Testamenti kristliku Piiblina, siis on kumbki testament nende jaoks hermeneutiline võti kirikus teise testamendi lugemiseks. Veelgi enam: kirik on ka meie tõlgendus- ja õppimisosadus. Täpsemalt on ülemaailmne luterlik osadus meie „kõlakoda”. Näiteks sunnib *sola scriptura* põhimõte meid käsitama muid kirjutisi (nt kirikuisade teoseid) vähem väärtuslikuna. Ning kuna me keskendume lugemisel üksnes armule, siis on seadus ja evangeelium, kõikide usklite preesterlus ja rist meie jaoks kesksed teoloogilised mõisted, millest sõltub see, kuidas me mõistame Jeesust ja iseenda teenimisülesannet (üksikisiku ja osadusena).

3.6. Üldise ja konkreetse vaheline pinge

(38) Üks meie kõige raskemaid ülesandeid on olla tähelepanelik üldise ja konkreetse vahelise pinge suhtes. Meie ajajärgul moodustab kirik ülemaailmse osaduskonna, mille liikmed me uhkusega oleme. Samal ajal on postmodernismi mõjul hakatud rõhutama konkreetset eripära ühetaolisuse asemel. Seetõttu jätame tänapäeval kirikus ja ühiskonnas ruumi erinevatele rühmadele, et nad otsiksid oma valikutele ja kogemustele tuge Piiblist ja usuosadusest. Paljud sellised rühmad on kirja pannud oma hermeneutika. Näiteks on välja töötatud feministlikke teoloogiaid, millel on mitmeid puutepunkte rassi-, klassi- ja kultuuriküsimustega, samuti vabastusteoloogiaid, *queer*-teoloogiaid, dalititeoloogiaid jne. Seega peame arvesse võtma Piibli sõnumi kontekstuaalsete kõlapindade paljususe tähtsust ja tähendust. Samas tekitab see meile probleemi. Kontekstuaalsuse põhimõttest järeldub, et see, mis on ühes kontekstis kasulik, võib osutada teises kontekstis muret tegevaks või destabiliseerivaks (selle all kannatavad valitsevast positsioonist eemale jäänud rühmad, kelle konkreetset tõlgendust on ignoreeritud).

3.7. Metodoloogilised kaalutlused: erinevad hermeneutilised spiraalid

(39) Kui vaatleme Piibli tekkelugu, siis mõistame, kuidas heebrea Pühakiri aitas esimestel kristlastel tõlgendada Jeesuse isikut ja tegevust Kristuse mõiste abil. Täpsemalt vormis Jeesus armastuse eetose, mis on radikaalselt inklusiivne, pannes kõik kultuurilised ja religioossed piirangud uude valgusse ja ületades need (vt ka Gl 3:28).

(40) Heebrea Pühakiri (ehk Uue Testamendi sõnadega „Seadus ja Prohvetid”, vt nt Mt 5:17, Lk 24:44) võimaldas esimestel kristlastel mõista, et Naatsareti Jeesus ei olnud uue religiooni rajaja, vaid Iisraeli ja maailma kauaoodatud messias. Esimestes evangeeliumides sooviti seda selgelt väljendada. Peetrusel, Jaakobusel ja teistel apostlitel, nt Paulusel, olid erinevad arusaamad sellest, mida tähendab Jeesus Kristusele ustavaks jäämine, vaatamata nii teiste kristlike rühmade kui ka kohalike linnade poliitiliste ja usuliste võimuorganite avaldatud survele. Nii kasvas Uus Testament tekstide kogumina, milles tõlgendatakse erinevaid Jeesuse ja tema jüngritega kohtumise kogemusi Vana Testamendi valguses mõistetud „Jumala rahva” idee taustal, kuid esiplaanile seatakse oma uued mureküsimused ja probleemid. Näiteks sisaldab Uus Testament sedavõrd erinevaid seaduse ja õigeolemise mõisteid nagu Matteuse, Pauluse ja Jaakobuse omad. Nimetatud autorite arusaamad on välja kasvanud nende endi pühakirjakäsitusest, nii et nad valivad tsiteerimiseks erinevaid tekste ja kasutavad neid teatud kindla nüansi väljendamiseks.

(41) Kui Piibli autorid kasutavad uue argumendi või olukorra jaoks pühakirjaviiteid, nagu evangelistid ja Paulus seda teevad, lähevad nad tagasi tsiteeritava Pühakirja juurde. Seda tehes nad lihtsalt ei korda teksti, vaid pigem loevad seda uuesti oma konkreetse olukorra valguses. Niisiis võib Piibli tõlgendamist kujutada hermeneutilise spiraalina (mitte sirge tee või suletud ringina), sest see on pidevalt jätkuv protsess: piibliteksti juurde „tagasi pöördumine” tähendab seda kuulates meie aja ja konteksti küsimustele mõtlemist, lootuses neile pühakirja valguses vastuseid leida. Piibli selline lugemine muudab meie olukorda, sest see mõjutab meie arusaama oma olukorrast. Ei Piibel ega meie olukord ole muutumatud; tõlgenduse tulemusena tekib teksti ja konteksti vahel

elav vastasmõju. See kehtib nii Pauluse piiblikasutuse kui ka Pauluse tekstide kohta esitatud Lutheri tõlgenduste suhtes. Tõlgendamine tähendab seega Piibli häälte eripära kuulmist ning enda kõnetada laskmist, isegi kui nende poolt Jumalast antava tunnistuse lähemal uurimisel jäävad alles teatud pinged nende häälte vahel. Mingit muud võimalust meil ei ole.

4. Piibli lugemise ja mõistmise võimalused 21. sajandil

(42) Piibli lugemine ja mõistmine on luterlike kirikute jaoks üks paljutõotavamaid võimalusi. See võimaldab kogu maailma luterlastel evangeeliumi sõnumit meelde tuletada, seda kirikus ja ühiskonnas kuulutada ja selle järgi elada, säilitades kontakti selle lähtekohaga Vana ja Uue Testamendi raamatutes (nt 1Kr 15:1–5).

(43) Piibli lugemine ja mõistmine 21. sajandi luterlikes kirikutes 1) loob ühisosa kristliku usu, lootuse ja armastuse väljendamiseks ning 2) annab ühise platvormi teksti tähenduse kogu laiuse ja sügavuse uurimiseks, 3) võimaldab pidada rahvusvahelisi kõnelusi luterliku usu ja eetika eripära üle ning 4) tugevdada luterlike kirikute kaubamärki ülemaailmses püüdluses tasakaalustada poliitika, religioonide ja kultuuride jõudu.

4.1. Ühisosa

(44) Kõigi põlvkondade kristlased leiavad Piiblit lugedes alati ühisosa. Kogu kiriku 2000-aastase ajaloo vältel on Piibli tekste pidevalt uuritud ja tsiteeritud, tõlgitud ja ümber kirjutatud. Nende üle on väideldud, neid on kommenteeritud ja paljundatud, nende abil on mediteeritud. Lisaks on Piibel kõige tuntum ja enim loetud maailmakirjanduse teos ning selle mõju on tunda kõikjal maailmas.

(45) Reformatsiooni aastapäev meenutab luterlastele, kui jõuliselt suudab Piibli uurimine kiriku usku ja Kristuse ülestõusmise päästesõnumis peituvat lootust uuendada. Piibli uurimine annab tohutuid võimalusi inimeste elu mõjutamiseks ning Pühakirjas kirjeldatud kristlike vaimu ja armastuse põhimõtete kasvatamiseks (vt nt 1Kr 12–14; Jh 14–16).

(46) Kogu maailma luterlased võivad ajas ja ruumis üksteisega sidemeid luua oma ühistes püüdlustes avada piiblitekstide mõtet oma tunnistuse ja evangeeliumi sõnumi (nt Mk 1:14–15; Rm 1:16–17) seletustega kohalikus kontekstis.

4.2. Tähenduste paljusus

(47) Piibel on avatud raamat, mis peaks olema kättesaadav kõigile lugejatele kõigis keeltes ja kogu aeg. Piibli tekstid on kirjutatud eri keeltes – heebrea, aramea, kreeka – ning on hiljem tõlgitud paljudesse teistesse keeltesse. Pidevad tõlkeprojektid on lahutamatu osa Piibli retseptsiooni ajaloost. Selle retseptsiooni rikkalikke vilju võib leida kirjanduses, muusikas ja kunstis. Piibli lugemisel võib olla palju erinevaid viljakaid eesmärke – intellektuaalseid, liturgilisi või vaimulikke – ning see on tingitud juba Piibli kaanonis endas sisalduvast teemade, tekstivormide ja žanride

paljususest. Seal on prohvetlikke ettekuulutusi ja luulet, ajalooülevaateid ja moraalseid manitsusi, apokalüptilisi kõnesid ja tarkuseõpetusi, mille edastamiseks on Vana ja Uue Testamendi aja piiblitekstide autorid kasutanud paljusid erinevaid kirjanduslikke väljendusvahendeid. Neis piibliraamatutes sisalduvate kirjandusliku väljenduse lingvistilistes ja tekstilistes maailmades kajastub nende mitmetahuline tekke- ja retseptioonilugu: piiblitekstide taga on palju erinevaid religioosseid kogemusi, mis on ajalooliselt seotud Lähis-Ida ja Vahemere piirkonna kireva geograafilise ja kultuurilise kontekstiga. Sellest omakorda on tekkinud Piibli kaanon, mis sisaldab palju erinevaid tähendusi, mida eri kultuurikontekstides elavad lugejad on enda jaoks leidnud, nagu võime näha Piibli retseptiooni ajaloost.

(48) Reformatsiooni aastapäev meenutab luterlastele seda mitmetahuliste ja pluralistlike, lõhestavate ja ühendavate piibliuurimiste suurt andi, milles vaimulikud ja ilmikud, õpetajad ja õpilased, vanad ja noored, ida ja lääne, põhja ja lõuna elanikud saavad üksteist juhendada evangeeliumi sõnumi eluandva tõe teemadel.

(49) Tänu vanuse ja soo, sotsiaalse seisundi ja geograafilise asukoha erinevustele saavad luterlased ühiselt tõdeda, et erinevad tõlgendused aitavad erinevaid piiblitradsioone veelgi ehedamalt tajuda: erinevates kontekstides ilmnev tähenduste paljusus rikastab piiblitekstide algset tähendust. See on piibliuurimise tõeline ülesanne.

4.3. Rahvusvahelised mõttevahetused

(50) Kogu maailma luterlasi ühendab ühine Piibli tõlgendamise ülesanne. Alati kui inimesed uurivad Piiblit, soodustab ühine arusaam sellest, et tähendusi on palju, rahvusvahelist mõttevahetust kristliku usu ja eetika nurgakivide üle, mida tekstist võib leida (nt Mt 5–7). Läbi sajandite on kõik lugejad olnud kutsutud osalema selles Piibli tõlgendamise lõppematus protsessis. Seoses mitmete üleilmsete poliitiliste ja eetiliste probleemidega on 21. sajandil üha enam vaja üleilmset mõttevahetust – näiteks religioonide konkurentsi, sõja ja terrorismi, majanduse, ökoloogia, hariduse, soo, seksuaalsuse, tervise või mõnel muul teemal. Piibli tekstid, mis on ka ise kirjutatud piirkondlike ja üldiste huvide vahel keskteed otsides (nt Ap 1:8), näitlikustavad, kuidas mõtestada tänapäeva üleilmseid probleeme piibliteaduste valguses: just siin tõestavad Piibli raamatud rohkem kui kunagi varem oma jätkuvat aktuaalsust.

(51) Reformatsiooni aastapäev meenutab kogu maailma luterlastele kirikuosaduse suurt andi. Piiblitõlgenduste üle peetavas ülemaailmses arutelus, mis võib kergesti muutuda meelevaldseks ja suvaliseks, on luterlastel võimalus toetada oma häälega Piibli uurimist filoloogia, ajalooteaduse ja hermeneutika abil. See võimaldab läheneda kiriku ja ühiskonna tegelikele poliitilistele probleemidele ja vajadustele kindlate ja usaldusväärsete teksti tõlgendamise meetoditega.

(52) Pärast 500 aastat kestnud hoolikat Piibli lugemist ja uurimist on luterlased õppinud – valu ja vaevaga – nägema, kuidas Piibli tõlgendamine luterlikus traditsioonis saab edukas olla ainult ühise pürgimusena, mis ilmutab alati Kristuse evangeeliumi sõnumit ja pöörab ennast näoga inimeste poole.

4.4. Luterluse kaubamärk

(53) Piibli lugemine ja mõistmine 21. sajandil aitab kindlustada luterluse kaubamärki. Ülemaailmsete ohtude ja võimaluste, vaenulikkuse ja koostöö, hirmutamise ja võrgustumise tõmbetuultes visklevas maailmas on Piibel kindel tugisammas. Piibli tekstides käsitletakse kõiki inimelu etappe ning esitatakse konkreetsed, kuid ajatud leina, kurvastuse, valu, ülistuse, meeleparanduse ja lootuse mudelid. Kõigis Piibli raamatutes keskendutakse inimelu kesksele küsimusele: kes on inimene oma suhetes teistega ja oma sõltuvuses Jumalast (Ps 8)?

(54) Reformatsiooni aastapäev meenutab luterlastele Piibli kui kiriku raamatu suurt andi: Luther oli alati veendunud, et Piibel annab meile teadlikku ja eksistentsiaalselt, intellektuaalset ja vaimset, ärritavat ja rahustavat juhatust meie praeguses elus nii kodus kui ka maailmas. Nüüd annavad luterlased taas tunnistust Piibli tekstides esitatud evangeeliumi sõnumi vägevusest ja suuruselt.

(55) Luterlased on nii 2017. aastal kui ka edaspidi rohkem kui kunagi varem rõõmsalt valmis võtma oma teekonnale läbi elu ja maailma kaasa teisi, kes jagavad nende eluandvat janu Piibli lugemise ja mõistmise järele.

5. Soovitused

(56) Luterliku reformatsiooni 500. aastapäeva tähistades meenutame, kuidas ülestõusnud Kristus „avas nende mõistuse kirju mõistma” ning käskis jüngritel kuulutada oma sõnumit „kõigi rahvaste seas” (Lk 24:46–47). Me moodustame ülemaailmse osaduse, milles Pühakirjal on keskne koht. Sellepärast me:

a. Kordame luterlikku rõhutust, et Piibli tuumaks on selle päästesõnum. Jumala Vaim kutsub, kogub, valgustab ja pühitseb Piibli kuulutatud evangeeliumi kaudu kogu kirikut. Evangeelium on „Jumala vägi päästeks” (Rm 1:16). Kogu Piiblit tuleb tõlgendada selle elutoova sõnumi valguses.

b. Pühendume sellele, et õppida üle maailma üksteiselt võimalusi, kuidas Piibli sõnumit meie erinevates kontekstides kõige paremini kuulda. Piibli raamatud on kirjutatud eri aegadel ja kohtades ning neis esitatakse palju erinevaid vaatenurki. Kuna Piiblit loetakse kogu maailmas erinevates kontekstides, tekitab see värskeid käsitusviise. Meie omast erinevas kontekstis tekkinud mõtete kuulmine toob meile kasu ja paneb meid konstruktiivselt proovile. Me soovime luua oma liikmeskirikute inimestele võimalusi üksteisega kohtuda ja Pühakirja uurida ning tutvustada neid mõtteid laiemale osadusele. Seetõttu pühendume ka jätkuvale ülesandele tõlkida Pühakirja algkeeltest kohalikesse keeltesse, et teha see meie aja inimestele kättesaadavaks.

c. Pühendume jätkuvatele kõnelustele piiblitõlgenduse selliste punktide üle, milles LML-i liikmeskirikud on eriarvamustel. Me mõistame, et tõlgendamine on pidev protsess. Kirik on osadus, kus on võimalik erinevate tõlgenduste üle arutada nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil. Me soovime pidada kristliku osaduse raames jätkuvaid kõnelusi meie pühakirjamõistmise üle.

d. Pühendume sellele, et toetada teoloogilist haridust, mis annab kirikuõpetajatele, õpetajatele ja juhtidele ettevalmistuse Pühakirja tulemuslikuks tõlgendamiseks. Piibel on kiriku jutlustamis- ja õpetamistegevuses kesksel kohal. Luterlikus traditsioonis hinnatakse hariduse andmist juhtidele, kes kasutavad oma teadmisi Piibli keeltest ning tunnevad erinevaid tõlgendusviise, mis ehitavad usuosadust. Soovime luua haridusvõimalusi (kaasa arvatud luterlike teoloogide rahvusvahelise võrgustiku arendamine), mille abil koolitada juhte kõikjal maailmas selleks, et nad kaasaksid neid, keda nad teenivad, Pühakirja uurimisse.

e. Soovime innustada kirikut nägema Piiblit kui ühiskonda panustamise ressursi. Soovime tagada, et meie vaimulik ja akadeemiline töö Piibliga inspireeriks ka kiriku ühiskondlikku panust – LML-i visioonidokumendi sõnadega – „õiglase, rahumeelse ja lepitatud maailma” kujundamiseks.

Rakkerühm

Viis aastat kestnud LML-i hermeneutilises protsessis osales üle 60 luterliku teoloogi LML-i seitsmest piirkonnast. Kogu protsessi tegi kaasa osalejate tuumikrühm, mille mõned liikmed moodustasid käesoleva avalduse koostanud hermeneutika rakkerühma.

Liikmed

Mercedes García Bachmann
 Eve-Marie Becker
 Hans-Peter Grosshans
 Craig Koester
 Bernd Oberdorfer, juhataja
 Rospita Siahaan

LML-i personal

Kenneth Mtata

Originaal: „In the beginning was the Word“ (Jn 1:1): The Bible in the life of the Lutheran Communion. A Study Document on Lutheran Hermeneutics, toimetamine: Teoloogia ja avaliku tunnistuse osakond, Luterlik Maailmaliit, 2016. Tõlkinud Alar Helstein, toimetanud Urmas Nõmmik. Tõlge ilmub Luterliku Maailmaliidu loal ja koostöös EELK konsistooriumi välissuhete komisjoniga.

Dokument on eesti keeles esmailmunud ajakirjas Kirik & Teoloogia nr 308-309/ 3.-10.11.2017.

Martin Junge (1961), *dr theol h c*, Evangeelse Luterliku Kiriku Tšiilis õpetaja ja endine president, on Luterliku Maailmaliidu peasekretär.

Luterlik Maailmaliit – luterlik osadus – ühendab maailma luterlike kirikute enamikku: 145 kirikut 98 maalt kokku enam kui 74 miljoni liikmega. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik on liige 1963. aastast, välisest luterliku kiriku kaudu ka asutajaliige (1948). Vt ka: [Luterlik Maailmaliit, Kirik & Teoloogia nr 111/ 24.1.2014](#).